

O'zbekiston Respublikasi
Prezidenti huzuridagi
Statistika agentligining
2024- yil 31- maydagi
122- sonli buyrug'iga
ilova

Iqtisodiyotda ish haqi miqdorini baholash bo'yicha Uslubiy nizom

“Iqtisodiyotda ish haqi miqdorini baholash bo'yicha Uslubiy nizom” (keyingi o‘rinlarda – Uslubiy nizom) iqtisodiyotda ish haqi ko‘rinishidagi yashirin to‘lovlarni inobatga olgan holda o‘rtacha nominal hisoblangan ish haqi miqdori to‘g‘risidagi ma’lumotlarni statistik kuzatuvlar asosida hisoblash tartibini belgilaydi.

Uslubiy nizom O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 4-martdagi “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PQ-114-son qarori ijrosini ta’minlash maqsadida, shuningdek, Statistik ma’lumotlarni ishlab chiqish jarayonlarining namunaviy modeli (Generic Statistical Business Process Model (keyingi o‘rinlarda – GSBPM)) talablari asosida ishlab chiqilgan.

1- bob. Umumiy qoidalar

1. Mazkur Uslubiy nizom GSBPMning qayta ishlash bosqichi doirasida ma’lumotlarni integratsiyalash, tasniflash va kodlashtirish, yangi ko‘rsatkichlarni shakllantirish, umumlashtirish hamda qayta ishlashni yakunlash jarayonlarini o‘z ichiga oladi.

2. Mazkur Uslubiy nizomda quyidagi asosiy tushuncha va ta’riflardan foydalaniladi.

Nominal hisoblangan ish haqi – ma’lum bir davr (soat, oy, yil) mobaynida xodim tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulot (bajarilgan ish yoki ko‘rsatilgan xizmat) evaziga ish beruvchilar tomonidan, amaldagi qonun hujjatlariga asoslangan holda soliq va boshqa to‘lovlarni o‘z ichiga oluvchi yollanma xodimning mehnatiga haq to‘lash tarzida jismoniy shaxsga hisoblangan daromadlardan iborat.

Real ish haqi – bazis davr narxlaridan kelib chiqib, joriy davrdagi ish haqiga sotib olish mumkin bo‘lgan mahsulotlar va xizmatlar hajmini ifodalaydi.

Jismoniy shaxslarga hisoblangan mehnatga haq to‘lash tarzidagi daromadlar – O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 371, 372, 373 va 374-moddalariga asosan shakllantiriladi. Bundan tashqari, ushbu to‘lovlar qonun

hujjatlariga muvofiq soliqlar va boshqa ushlanmalarni chegirib tashlashlarsiz olinadi.

Mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan xodimlar soni – o'yning ma'lum bir sanasiga, ya'ni birinchi yoki oxirgi sanasiga ko'rsatiladi. Bunda haqiqatda ishlayotganlar, vaqtincha ishlamayotgan, biroq ishga rasman biriktirilganligi huquqini saqlab qolganlar ham hisobga olinadi. Bitta tashkilotning ichida ichki o'rindosh sifatida rasmiylashtirilgan xodim bir kishi sifatida hisobga olinadi. Mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan xodimlar tarkibiga quyidagilar: O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksining tegishli moddalarida keltirilganlar va boshqa mehnatga oid qonunchilik va me'yoriy hujjatlarda keltirilganlar kiritiladi.

Quyidagi xodimlar mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan xodimlar tarkibiga kiritilmaydi: boshqa tashkilotlardan o'rindoshlik bo'yicha ishga qabul qilinganlar; fuqarolik-huquqiy tusda tuzilgan shartnomalar bo'yicha ish bajaruvchilar; tashkilot tomonidan, ishdan ajralgan holda, ta'lim muassasalariga yuborilganlar.

O'rtacha ish haqini hisoblash uchun qabul qilinadigan xodimlar soni – homiladorlik va tug'ish bo'yicha ta'tilda bo'lgan, bevosita tug'uruqxonaning o'zidan yangi tug'ilgan chaqaloqni farzandlikka olish munosabati bilan ta'tilda bo'lgan, hamda bolani uning qonun hujjatlariga muvofiq ma'lum bir yoshga to'lguniga qadar parvarish qilish bo'yicha ta'tilda bo'lgan ayollar; ta'lim muassasalarida o'qiyotgan va ish haqi saqlanmagan holda qo'shimcha mehnat ta'tilida bo'lganlar, shuningdek, ta'lim muassasalariga kirish imtihonlarini topshirish uchun ish haqi saqlanmagan holda ta'tilda bo'lgan xodimlarni inobatga olmagan holda, mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan va ish haqi hisoblangan xodimlarning o'rtacha sonini ifodalaydi.

2- bob. Nominal hisoblangan ish haqi to'g'risidagi ma'lumotlarni shakllantirish manbalari

3. Nominal hisoblangan ish haqi to'g'risidagi ma'lumotlar korxona va tashkilotlar tomonidan taqdim etiladigan davlat statistika hisobotlari va statistik kuzatuvlarga muvofiq, jismoniy shaxslarga hisoblangan mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar va o'rtacha ish haqini hisoblash uchun qabul qilinadigan xodimlar soni (bundan buyon matnda xodimlar soni deb yuritiladi) ko'rsatkichlari asosida shakllantiriladi.

4. Nominal hisoblangan ish haqini hisoblashda quyidagi statistika kuzatuv shakllaridan foydalaniladi (quyidagi statistika hisobotlari va kuzatuvlarining abbreviaturasi yoki nomi o'zgargan taqdirda, ushbu statistika hisobotlari va kuzatuvlari asosida shakllantiriladi):

- 1 mehnat shakli (yillik) "Mehnat hisoboti";

- 4 mehnat shakli (choraklik) "Mehnat hisoboti";
- 1 kb shakli (yillik) "Mikrofirma va kichik korxonaning hisoboti"
- 1 nnt shakli (yillik) "Nodavlat notijorat tashkilotning faoliyati to'g'risida hisobot";
- 1 kom (kvartira) shakli (yillik) "Ko'p kvartirali uylarni boshqarish organlari faoliyati to'g'risida hisobot";
- 1 fx shakli (yillik) "Fermer xo'jaligi faoliyati to'g'risida hisobot".
- 1 kb kuzatuv (bir martalik) "Kichik korxona va mikrofirmaning faoliyatini kuzatish so'rovnomasi" (*yillik statistika hisoboti ma'lumotlari bo'yicha mahsulot (ish va xizmat)lar sotishdan tushumga ega bo'lgan korxonalar uchun*);
- 2 kb kuzatuv (bir martalik) "Kichik korxona va mikrofirmaning faoliyatini kuzatish so'rovnomasi" (*kuzatuv yilida tashkil etilgan korxonalar uchun*);
- 3 kb kuzatuv (bir martalik) "Kichik korxona va mikrofirmaning faoliyatini kuzatish so'rovnomasi" (*yillik statistika ma'lumotlari bo'yicha mahsulot (ish va xizmat)lar sotishdan tushumga ega bo'lmagan korxonalar uchun*);
- Uy xo'jaliklari kuzatuv ma'lumotlari.

3- bob. Nominal hisoblangan ish haqi hisobi

5. Hududlar kesimida (respublika va hududlar) ma'lumotlarni shakllantirishda barcha jismoniy shaxslarga hisoblangan mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar hisobga olinadi.

6. Iqtisodiy faoliyat turlarining (IFUT-2 Tasniflagichiga muvofiq) seksiya va bo'limlari kesimida ma'lumotlarni shakllantirishda mazkur korxona, tashkilotda mehnat daftarchalari mavjud bo'lgan xodimlarning jismoniy shaxslar mehnatiga haq to'lash tarzidagi daromadlari hisobga olinadi. Ma'lumotlar asosiy faoliyat turi bo'yicha shakllantiriladi.

7. **Hisobot oyi uchun** nominal hisoblangan ish haqi quyidagicha hisoblanadi:

- **hududlar bo'yicha:**

$$W_{nj} = \frac{F_j}{L_j}$$

bunda:

W_{nj} – hudud bo'yicha nominal hisoblangan ish haqi;

F_j – hisobot oyi uchun jismoniy shaxslarga hisoblangan mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar;

L_j – hisobot oyi uchun xodimlarning o'rtacha soni;

j – hudud.

- iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha:

$$W_{ni} = \frac{F_i}{L_i}$$

bunda:

W_{ni} – iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha nominal hisoblangan ish haqi;

F_i – hisobot oyi uchun iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha mehnat daftarchalari mavjud xodimlarga hisoblangan mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar;

L_i – hisobot oyi uchun iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha xodimlarning o'rtacha soni;

i – iqtisodiy faoliyat turi.

8. **Hisobot davri uchun** nominal hisoblangan ish haqi quyidagicha hisoblanadi:

- **hududlar bo'yicha:**

$$W_{njt} = \frac{F_{jt}}{L_{jt}} / t$$

bunda,

W_{njt} – hudud bo'yicha hisobot davri uchun nominal hisoblangan ish haqi;

F_{jt} – hisobot davri uchun jismoniy shaxslarga hisoblangan mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar;

L_{jt} – hisobot davri uchun xodimlarning o'rtacha soni;

j – hudud;

t – hisobot davridagi oylar soni.

- **iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha:**

$$W_{nit} = \frac{F_{it}}{L_{it}} / t$$

bunda,

W_{nit} – hisobot davri uchun iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha nominal hisoblangan ish haqi;

F_{it} – hisobot davri uchun iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha mehnat daftarchalari mavjud xodimlarga hisoblangan mehnatga haq to'lash tarzidagi daromadlar;

L_{it} – hisobot davri uchun iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha xodimlarning o'rtacha soni;

i – iqtisodiy faoliyat turi.

t – hisobot davridagi oylar soni.

9. Real ish haqi quyidagicha hisoblanadi:

$$T_{wr} = \frac{W_n}{I} * 100 \%$$

bunda,

T_{wr} – real hisoblangan ish haqi;

W_n – nominal hisoblangan ish haqi;

I – iste'mol narxlar indeksi.

4-bob.Yashirin to'lovlarni hisobga olgan holda ish haqini hisoblash

10. Yashirin to'lovlarni hisobga olgan holdagi nominal hisoblangan ish haqining umumiy miqdori davlat statistika hisobotlari va statistik kuzatuvlar (kichik tadbirkorlik subyektlari va uy xo'jaliklari kuzatuvlari) natijalari asosida shakllantirilgan ko'rsatkichlarni hisobga olish orqali aniqlanadi.

11. Yashirin to'lovlarni inobatga olgan holdagi nominal hisoblangan ish haqi quyidagi formula yordamida hisoblanadi:

- hududlar bo'yicha:

$$CW_{nj} = W_{nj} * K_{dj}$$

bunda,

CW_{nj} – yashirin to'lovlarni hisobga olgan holdagi nominal hisoblangan ish haqi;

W_{nj} – hudud bo'yicha hisobot davri uchun nominal hisoblangan ish haqi;

K_{dj} – ekspert baholash usulida yashirin to'lovlarni hisobga olgan holda aniqlangan qayta hisoblash koeffitsiyenti;

j – hudud;

- iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha:

$$CW_{ni} = W_{ni} * K_{di}$$

bunda,

CW_{ni} – yashirin to‘lovlarni hisobga olgan holdagi nominal hisoblangan ish haqi;

W_{ni} – hisobot davri uchun iqtisodiy faoliyat turlari bo‘yicha nominal hisoblangan ish haqi;

K_{di} – ekspert baholash usulida yashirin to‘lovlarni hisobga olgan holda aniqlangan qayta hisoblash koeffitsiyenti;

i – iqtisodiy faoliyat turi.

12. Yashirin to‘lovlarni inobatga olgan holdagi real ish haqi quyidagi formula yordamida hisoblanadi:

$$T_{cwr} = \frac{CW_n}{I} * 100 \%$$

bunda,

T_{cwr} – yashirin to‘lovlarni hisobga olgan holdagi real hisoblangan ish haqi;

CW_n – yashirin to‘lovlarni hisobga olgan holdagi nominal hisoblangan ish haqi;

I – iste‘mol narxlari indeksi.

5- bob. Yakuniy qoidalar

13. Nominal hisoblangan ish haqi hisobi Statistika agentligi tomonidan Statistika dasturida belgilangan muddatlarga muvofiq amalga oshiriladi.

14. Choraklik davriylikdagi hisoblar qishloq xo‘jaligi va kichik tadbirkorlik subyektlarida ishlovchilarsiz, yil uchun barcha korxona va tashkilotlar bo‘yicha amalga oshiriladi.

15. Uslubiy nizom statistika organlari tomonidan yashirin to‘lovlarni inobatga olgan holda iqtisodiyot sohalari va hududlar kesimida to‘liq ish haqi miqdorini baholash uchun statistik maqsadlarda foydalaniladi. Mazkur Uslubiy nizom boshqa maqsadlarda (soliqqa tortish, to‘lovlar va boshqalar) foydalanish uchun tatbiq etilmaydi.

16. Mazkur Uslubiy nizomni ishlab chiqish, kelishish, tasdiqlash va amaliyotga joriy qilish bosqichlari “Statistik ma’lumotlarni taqdim etishning universal modeli” (GSIM – Generic Statistical Information Model) talablari asosida ishlab chiqilgan “Statistika sohasida tasniflar, metodologiyalar va kuzatuv shakllarini ishlab chiqish va tasdiqlash bo‘yicha namunaviy uslubiy qo‘llanma”ga muvofiq amalga oshirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi / Kuchga kirish sanasi 30.04.2023-y. / Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, ... 29.11.2023-y., 03/23/880/0905-son, <https://lex.uz/ru/docs/-6257288>
2. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi / Kuchga kirish sanasi 01.01.2020-y. / Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, ... 03.04.2024-y., 03/24/923/0264-son <https://lex.uz/docs/-4674902>
3. O'zbekiston Respublikasining qonuni, 11.08.2021- yildagi O'RQ-707-son "Rasmiy statistika to'g'risida" / Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 12.08.2021-y., 03/21/707/0780-son, <https://lex.uz/docs/-5569619>
4. "Mehnat statistikasi to'g'risida" Konvensiya (160). Jeneva, 1985- yil 5- iyun (Xalqaro mehnat tashkiloti Bosh konferensiyasining 71-sessiyasida qabul qilingan).
5. 170-son Mehnat statistikasi bo'yicha tavsiyalar. Jeneva, 1985- yil 25- iyun (Xalqaro mehnat tashkiloti Bosh konferensiyasining 71-sessiyasida qabul qilingan).
6. Milliy hisoblar tizimi (2008). Yevropa hamjamiyati komissiyasi, Xalqaro Valyuta fondi, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti, Birlashgan Millatlar Tashkiloti va Jahon banki. Nyu-York, 2009.
7. Kuzatilmaydigan iqtisodiyotni baholashni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar - Moskva 2000. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi davlatlararo statistika qo'mitasi.